

28 ՀԱՅԵՄՐԵՐ 1903

Տոմային Ֆաշկանիզ
Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԱՆ
ԻՆՉ ԿԸՍԵՆ ԲԺԻՇԿԱՆՐԸ
 Օղոյ և Լուսոյ Աստղադանիկ Դերը
 ՏԳԴ. Ն. ՏԱՀԱՆԱՐԵԱՆ
Յիսուս Նազովրեցի (Քրիստոս Լըբճոյ ՏԸԼԻԿ)
 Թարգմ. Յ. ԳՈՒՐԳԻՆ

Մարտման Առաին մէջ (Վէպ)
 ԶԱՊԷԼ ԵՍՍՅԵԱՆ
 Փոքրաջանութիւն (Ժողովրդային Դասեր)
 ՍԷՐ ՃՅՆ ԼԻԼՊՊՈՔ
 Ա.ԳԼՈՂԻՐ (Մտածումներ)
 ԼԵԻՈՆ ՔԵՐԵՇՃԵԱՆ

ՀԵՂԻԱՏԱՐ ԴԱՊԱՓԱՐՏՆԵՐ
ԴՐ. ՄԱԼԽԱՍ
ԲՍՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կայուն Ջուրերը
Անձրեկի Տիպոթիւն
Ե. ԳՕԼԱՆՃԱՆ

U. S. U. W. v. U. F. N. S. P.

ԲԵՐԱՆ. ՄԷԾ-ՓՈՊՈՒՆ,

Կալաթա Սերադի լիսեին դեմ, քիւ. 200

Պշ, Եշ, Էւ Շր. օտերը արեւելեան կ'ընդունուին առաւօտուն կանուխէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 11¹/₂։ Իսկ Բշ, Դշ, Էւ Ուր, օրերը կէս օրէն մինչեւ երեկոյ

Կիրակի օրերը ժամայրութեամբ

ՀԱՍՏԱՏԵԼ 1886ԻՆ

Ճեղքալ պեղ խամն թիւ 8 , Կ. Պոլիս

ԱՏԻՐԱՏՈՒՐ

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ

{ Լիւմիէօի և Ժուլիայի ֆրանսական ըլաքներու եւ թղթերու :
{ Անդլ. եւ ֆրանսական ձեռքի եւ ոտքի լուսանկարչական գործիքներու :
{ Ամէն տեսակ պարզ եւ ընտիր քար/թմեններու եւ գեղերու, եւյն, եւյն :

ԿԵՐՐՈՆԱՏԵՂԻ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՊԵՏՈՅԻՑ ԱՆԻԼ՝ ԱՇ ԷՆՏ ՍԸՆՍ ՏԱՆ

(26)

14-52

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻՔՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԵՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԵՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԵ
ՈՂԻ ԿԵԱՆՔԻ, ՕԺԽՈՒ, ԱՐԿԱԾԻ, ԿՄԱՀ ԹՈՂԱԿԻ ՃԻՂԵՐ

VICTORIA DE BERLIN

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԻՆ կեանքի ապահովագրություններ ունի թէ՛ բժշկական քննություններ եւ թէ՛ առանց բժշկական քննությունների հոսանք բժշկական քննությունների եղած կեանքի ապահովագրություններով: Վճարումները շաբաթական մասնավճարներով տեղի կ'ունենա՝ սկսած 5 դրուցէն:

Ապահովագրական գումար 1902/ին	Ֆը.	1,244,457,577
Պահեստի գումար 1902/ին	»	451,284,214

Հաստատուած 1853 20 սեպտեմբեր ար.
Քայական հրովարտակով և ուղղակի կա-
ռուլարու թեան հսկողութեան ներքեւ :
(1)

ՀԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

Օսմ. Կալս. Պանքա

Քրեանի Լիոնե

Լիազոր ընդհ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ

Պոլիս, Քաղրքնքողլու խան, թիւ 45 եւ 45 Ե.

21-52

ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՍԱԳԱՆՈՒՄ

ՅՈՎԱՆ Գ. ՓԱՆԱԳԱՆԵԱՆ

Պատրաստած է հետևեալ նոր գառազրքեան, մանկավարժական նորագոյն մեթոտնոտ, հաւածարկ, գիւրացեւոր, համա, Ուսումն. Խորհրդով Կոթակեան Մրա. գրին գոծագրութիւնը:

1. ԿՈՐԾԱԿԱՆԸ ԸՆԹԱՅ ԲԱՅՐԵՆԻ ԼԵՁՈՒԻ ԱՅԲԵՆԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ, Բնական եւ գիւրացեւոր մեթոտ կարգով գրեւոր, Գին եւ տնայնագրութեան համար: Ստորագիր 1 1/2 դր.

2. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, Դասագիրք Ընթերցանութեան եւ բնական ու բնագառ մական նախնական ծանօթութեանց 3 դր.

3. ԱՅԲԵՆԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ ՅԸՐԱՆՍԵՐԻՆ ԼԵՁՈՒԻ, Դիւրագոյն մեթոտով: Տղայող եւ չափահասներու համար 1 1/2 դր.

4. ՊԶՏԻԿԵՐՈՒՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ, Պատկերազարդ, Յատկապէս տեղ եւ Աշխարհացոյցներով: Մանկապարտէզ-Մաղկոցներու, Կոնսպատ, կարգեալ եւ Տարր, Դասնթանցքի Ա. տարւոյ համար: Դ. տիպ՝ հիմնովին բարեփոխուած 2 1/2 դր.

5. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ Տարրական Դասնթանցքի (Ա. եւ Բ. տարի), Պատկերներով եւ Աշխարհացոյցներով, Բ. Տղայողութիւն բարեփոխուած (Մամուլի Ներքեւ) 2 1/2 դր.

6. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԻՆ Դասնթանցքի (Հրատարակելի):

7. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, Բարձ. Դասնթանցքի, Պատկերազարդ, Բնական եւ Բազարական, Ճոխ ծանօթութիւնք աշխարհի հինգ մասանց Բնական եւ Ճարտարագործական արտադրութեանց եւ Վաճառականութեան վրայ: Մեծադիր: Երես 200 6 Ղր.

8. ՀԱՄՐ ԱՇԽԱՐՀԱՅՈՅՅԵՐ, Աշխարհագրութեան եւ գտներու վարժութեանց համար, հատը 10 փարա. 100 հատը 20 Ղր.

9. ՊԶՏԻԿԵՐՈՒՆ ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ, Պատկերազարդ, Մանկապարտէզներու, Մաղկոցներու եւ Կոնսպատրաստական կարգերու համար 3 Ղր.

10. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, Տարրական Դասնթանցքի, Ա. տարի 4 Ղր.

11. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, Տարրական Դասնթանցքի, Բ. Տարի 4 Ղր.

12. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ՄԻՋԻՆ Դասնթանցքի, Դ. Տարի 4 Ղր.

13. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ՄԻՋԻՆ Դասնթանցքի, Դ. Տարի 4 Ղր.

14. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, Բարձր Դասնթանցքի, Ե. եւ Զ. տարի 10 Ղր.

15. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, Ընդարձակ տեսական եւ գործնական 15 Ղր.

16. ԱՐՈՒԵՍ ՏՈՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ եւ Վաճառականական Դիւանիք, Պարզ առեմար եւ կրկնառեմար: Ամէն մարդ կարող է ինքն իրեն սորվիլ կարճ ժամանակի մէջ: Վարժարանաց համար յարմարագոյն գառագիրքն է իւր համառոտութեամբը, պարզութեամբը եւ գիւրացեւոր մեթոտովը 6 Ղր.

17. ՆԱԽԱՏԱՐԵՐԻ Գործնական Երկրաչափութեան եւ Դժագիտութեան, Տարրական եւ ՄԻՋԻՆ Դասնթանցքի, 125 պատկերներով 3 Ղր.

18. ՏԱՐԵՐԻ Գործնական Երկրաչափութեան, Բարձր, գառնթանցք Ա. Տարի, 264 պատկերով 6 Ղր.

19. ՏԱՐԱԿԱՆ ՍԿԶՈՒՆԻ ԳՐԱԶԱՇ.

ԽՈՅ, Թատրաստական խնդրոց լուծմանը համար կիրառելու: Պարզ բազատրոթիւններով 3 Ղր.

20. ՆՈՅՆԻՆ ԲԱՆԱԼԻՆ Ի պէտս Ուսուցչաց, կր պարունակէ Աշակերտաց Դրքին բոլոր հրահանգաց եւ խնդրոց լուծումները 3 Ղր.

Իմեյ հեղինակին եւ կամ գրադատուններուն 12-26

ՓԱՆԱԳԱՆԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

ԳԻՇԵՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅԵՐԵՅԵԱՆ

Կ. Պ իւս, Դատը Գիւղ.

Հաստատուած 1901 Մայիս 1ին

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԱՂԶԿԱՆՑ

Մանկապարտէզ եւ նախակրթարան երկուեւ

Գործնական կէտքի արդի պահանջումներուն համապատասխան կերպով եւ գիւրացեւոր մեթոտներով կ'ուսուցանեն Հայերէն, Ֆրանսերէն, Թուրքերէն, Անգլերէն լեզուները, Կրօն եւ Հայ, Եկեղեցւոյ պատմութիւն, Թուագիտութիւն, աշխարհագրութիւն, Առողջապահութիւն եւ բնական գիտութիւնք, Երկրաչափութիւն, Գըծագրութիւն, առանձին տեսութիւնք Զեւագիտութիւն եւ Կար, Զեռագործարմէն տեսակները, Դաշնակ եւ Զուլակ: Բարոյական կրթութեան, բարեկրթութեան եւ լաւ նշարագրի կազմութեան լիակատար հոգածութիւն: Ֆրանսերէն խօսակցութեան մասնաւոր վարժութիւնք, գրագրական ամբողջ չըթանին մէջ, ընդհանրութեամբ ֆրանսացի միաշուն վարժութեան մը: Մասնաւոր հոգածութեան առարկայ են նաեւ ձեռնական աշխատութեանց եւ երաժշտութեան ճիւղերը: Զուլակի դասն ստանձնած են երկու նշանաւոր ջութակահարներ, իտալացի Մ. Բէքինս Կալմօ եւ Սինանեան էֆէնտի: Դիւերթիկները կը վայելեն բնական կատարելա խնամք եւ համազօտութեան թիւն: Վարժարանն ունի նաեւ իւր մասնաւոր բժշկար, որ յաճախ կ'աղցել ու աղանջ առողջութեան վրայ կը հսկէ: Վարժարանին տպեալ Յայտագիրը, որ ի մէջ այլոց կը պարունակէ նաեւ ընդունելութեան պայմանները, փափաքողներուն կը զրկուի: Բանակցութեան կամ աւելի մանրամասն տեղեկութեանց համար զիմել ի վարժարան առ Տեսչութիւնն: 10-26

ՅՈՎԱՆՓ ՊԱՆԱԳԱՆԵԱՆ

(ՄԵԴՐՈՒՆԻ)

ԱՏԱՄՆԱՐՈՅԻ

Մուշաֆէրիէ Հիւանդանոցին եւ

Պարական Վարժարանին

Բերա, Մեծ փողոց, Թագսիմ, քիւ 61

Զարմեան արաւ մահ

Պաշտպան ամէն օր ահագոյն ամէն տեսակ հիւանդութիւններով տառապողները կ'ընդունի, իսկ Ուրբաթ, Կիրակի եւ Երեքշաբթի մինչեւ ժամը 5: Գիշերուան ու եւէ ժամուն կարելի է զիմել Պաշտպան կ'երաշխսուրէ իւր լեղուցած ղյ չինած ահուները: Յորեկները տկուաքաշել տալու համար որոշ վարձք մը չկաւ քաշել տուողին կաշնէն կախեալ է:

Աղագեւորու ձրի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՕՐԱՅՈՅՑ

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

1904

Գ. Պաղտատարեանի սոն ԸՆԴԱՐԶԱԿ ՕՐԱՅՈՅՑԸ, որ իւր Երկարամեայ կանոնաւոր հրատարակութեամբ հաստատուն համար մը ունի, յատկապէս տարուան համար ի յայտ բնագոյնով է չափ տեղի ճոխ բովանդակութեամբ մը որ ամէն կարգի ընթերցողներու համար հոգաւարու շահեկան եւ դարձնել զայն:

Գին 3 ՂՐՈՒՇ

Յաւելուածը ի մէջ աւելց հետեւեալ նիւթերը կը պարունակէ:

Բարոյավէպ, Ընտանեկան, Հարցարան, Առողջապահական ֆերական, Բժշկական Պատմական, Կենսագրական, Գիտական Գիւտեր, Երկրագործական, Զուարճալիք, Վիճակագրական:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱՅՈՅՑԻՆ Համառոտն ալ հրատարակուած է վիճակագրական կարեւոր ծանօթութիւններով:

Վաճառման կեդրոնատեղի, Յ. ՄԱՏ. ԹԷՈՍԵԱՆ Թղթաւաճառանոցը, Ֆինճան, ճրար Եօգուչու Կ. Պոլս:

ՀՈՒՆՏԻ ԱՆԴԼԻԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Վաճառատունն որ հաստատուած է Կալաթա, Բերլէմպէ Բազար, Զինճիրի խան թիւ 18, իւր բոլոր յաճախողներուն կը ծանուցանէ թէ յատկապէս կապաչի, նարկիզի եւ ուրիշ բազմաթիւ ծաղիկներու հունտերը բերել տուած է, որպէս զի յատկապէս ձմրան ամէն օր կ'ալեւնայ զարգարի իւր սալօնը: Դիւերութեւ եւ մանրամասնութեանց համար զիմել մեր գրացուցակին, թիւ 9, որուն մէջ նշանակուած գիւները 150/0 զեղջուած են:

“AU TALON D'OR, O ԹԱՆՈՆ Տ'ՕՐ

ԲԱՐԻՋԵԱՆ ԿՈՇԻԿՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ԳԱՌԼՕ ԱՅՆԱՄԵԱՆ

ՀԱՅ ԿՕՏԿԱԿԱՐ

ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՒ ԶՍՓՈՒ ՎՐԱՅ

ԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նաեւ կաղերու համար պատրաստուած կալարա, վոյվոտա փողոց, քիւ 103

Ճաշակատու ու վերջին նորաձեւութեան համաձայն կոշիկներու յանձնարարութեան համար, — մանաւանդ չափու վրայ շինուելիք, — կ'արմէ անգամ մը այցելել սոյն վաճառատները:

(31) 8-26

ԼԱ ՍԵԼԵՐԻԴԵ

Ապահ Վագրական ընկերութիւն Ապակեղինաց եւ հայելիներու կտրելուն դէմ Ընդ. Գործաւոր Եւրոպ. ԱՐՇԱՆ ՈՒՆԱՇԵԱՆ, Ղալաթիա, Օ. Բ. Պանքային դէմ Թանքապրուն խան 36-52

Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

ՍՊԱՍՄԱՆ ՍՐԱՅԻՆ ՄԵՋ

(Վ Է Պ)

Սօնիա մէկէն պատասխանեց.

— Եւ չեմ հասկնար ատիկա իրաւ որ վերջապէս յանցանքը հիւանդինն է եթէ քաջութիւնը չունի ինքզինքը պաշտպանելու:

Բրայ Սօնիան դարձաւ:

— Տիկին, երբ դուք ալ երթաք Բէն-եանի հիւանդանոցը ուր ամէն մէկ ժամը ոսկիով պիտի վճարէք, պիտի տեսնէք դարձեալ թէ հակառակ ամէն բանի պիտի տառապիք:

— Իկո՛ւ, առանձնութենէն՝ բայց ոչ ապահովաբար հիւանդապահուհիներէն:

Շատերը զարմացան եւ Սատարօֆ հարցուց Նատիան:

— Հիւանդ է Տիկին Մալիէնսքին:

— Ա՛հ, այո՛ւ, բարեկամս, ահաբեկի հիւանդութիւնն էր, կարծեմ վերաբուժական գործողութիւն մը անհրաժեշտ է:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, երբեք միտքէս չպիտի անցնէր ատիկա:

— Բայց կը բաւէ իրեն նայիլ, այդ տօգունութիւնը, այդ տենդոտ աչքերը...

Նայն միջոցին ուշադրութիւննին գրաւուեցան անդին. Սօնիա փափաքեալ եւ ջղուտ ձայնով մը կրտսէր.

— Գաղափար մը, Պարոն Բրայ, ինչպէ՞ս մինչեւ հիմա չխորհեցայ. չէ՛, չպիտի երթամ Բէնեանի հիւանդանոցը առանձին սրահի մը մէջ ձանձրոյթէ մեռնելու: Ես Մալիէնսքիէ պիտի գամ, քանի որ կ'ըսէք թէ կանանց հիւանդութիւններ ալ կը խնամեն հոն:

Եւ առանց սպասելու Բրայի պատասխանին Տիկին Նատիան դարձաւ:

— Սյնպէս չէ՞, սիրելի Տիկին, շատ շահեկան եւ տարօրինակ բան մը ըլլալու է. երթալ հոն աղքատ կիներու քովը պառկիլ միեւնոյն սրահին մէջ, ա... ասիսթանս բիւպլիքի սաւաններու մէջ... չըլլա՞ր Պարոն Բրայ:

— Անշուշտ Տիկին, բայց ձեզի նախապէս կ'ըսեմ թէ կը զղջաք:

— Ինչո՞ւ համար, այնքան հաղուադիւտ բան մըն է մեզի պէս կանանց համար գոնէ անգամ մը ճշմարիտ ժողովուրդին մէջ մտնել, անոնց ցաւերը լսել, անոնց հետ մէկտեղ տառապիլ:

Տղայական զուարթութիւն մը աչքերը կը փայլեցնէր եւ ձեռքերը կը չփէր արագ շարժումներով:

— Ըսէք Պարոն Բրայ, քօթօթմի հոտ կայ սրահին մէջ, ըսէ՛ք ինծի, ո՞ր սրահը պիտի բնդունիք:

— Հաւանականաբար Լէվրէ սրահը:

— Եւ պիտէ՞ք ես հոն պիտի ներկայանամ ո եւ է կնոջ մը պէս, ո եւ է անտէր եւ աղքատ կնոջ մը պէս...

Սատարօֆ զարմացմամբ իրեն կը նայէր:

— Ո՛ւր պէտք է զմեմ առաջին անգամ:

— Ուր որ կ'երթան ամէնքը, Տիկին, սպասման սրահը:

— Ուրեմն որոշուած բան մըն է այլ եւս, Մալիէնսքիէ պիտի երթամ:

Տիկին Նատիա յուսահատակուն հառաչ մը արձակեց եւ դէպ ի Սատարօֆը դարձաւ գանգատելով:

— Ինչ տարօրինակ եւ անուղղայ կին մը. չէք կրնար երեւակայել, կարելի՞ է այսքան վատառողջ ճաշակներ ունենալ ապահով եւ որ Մալիէնսքիէ երթալ կուզէ, աւելի մօտէն, աչքովը տեսնելու համար վէրքերը, ցաւերը, եւ գիշերը օրօրուելու համար տքալու եւ հեմոլոնքի ձայներէն ապահովաբար հրէջ մըն է, կը բաւէ իրեն պատմութիւնները լսել, Էտկար Բօի պատմութիւններ որոնք սարսափէն չունչդ կտրել կուտան:

Սատարօֆ զարմացմամբ մտիկ կ'ընէր մինչ Նատիա գո՛հ իր գտած բացատրութիւններէն՝ կը կրկնէր.

— Կատարելապէս, բարեկամս, Էտկար Բօի պատմութիւններ, եւ իրաւ որ տարբեր կերպով չէր կրնար ըլլալ, քանի որ իր գլխաւոր հաճոյքն է հիւանդանոցները այցելել եւ իր մատը դնել ամէնէն գարշելի վէրքերուն վրայ:

Վ.

Շատ գէշ տպաւորութեան ներքեւ մեկնեցաւ Սատարօֆ Տիկին Ջանսքիի տունէն. հետզհետէ քանի՛ իր շուրջը զուարթութիւնը կը շատնար, այնքան աւելի խորունկ կերպով մտքին մէջ կը ծանրանար Էվաի եւ Անտոէի յիշատակը արդէն իրարմէ բաժնուած զրեթէ. անհոգ խօսակցութիւնը, Նատիաի չափազանցուած կարեկցութիւնները եւ մանաւանդ Սօնիաի ջլախտաւոր բաղձանքները զինքը գրեթէ կատղեցուցին. երբեմն երբեմն թէյին առնուած շոգին ծծելով չրթունքը գաւաթին եզերքին՝ կը մնար գիտելով, զրեթէ տարրալուծելով ամէնուն դէմքերը մինչեւ որ Էվաի ցաւագին եւ տօգոյն երեւոյթը ամէն բան կը ծածկէր իր աչքերէն. եւ ասիկա բոլորովին ֆիզիքական ցաւ մը դարձաւ իր մէջը, ուր եւ պատուող ցաւ մը՝ կարծես նշորակի մը հարուածին ներքեւ:

Երբ իր մութ եւ ցուրտ խցիկը մտաւ՝ ջլատուած եւ յոգնած՝ միւս կողմէ խղճի խալթը ունենալով երեկոյթը ի զուր անցուցած ըլլալուն, արդէն կէս գիշերը շատոնց անցած էր. աչքերը բաց կը մնային մութին մէջ, կարծես քունը մերժելով մինչ ինքը շտապով մօմը կը վառէր կարենալ կարգաւոր համար եթէ հարկ ըլլար մինչեւ առաւօտ. իր սիրտն ալ ակօսուած էր հոգերէ եւ դառն վիշտերէ ու ներքնապէս

կուլար այնքան յոյսերու եւ երջանկութեան երազներու կանխահաս կորուստին վրայ. իր գողգղացող մատները չէին յաջողեր մօմը վառելու եւ լուցկիները վայրկեան մը փայլատակելէ ետքը կը մարէին, բայց ինքը այնքան զբաղած էր իր մտքին ներկայացող խնդիրներով որ չէր անգրաստնար իսկ ասոր եւ մեքենաբար կը շարունակէր լուցկիները վառել, յետոյ գերազոյն յուսահատութեան շարժումը ըրաւ մէկու մը որ ա՛լ սպասելիք չունի կեանքին մէջ. այն ատեն իր պարապ հոգիին մէջ նորէն Էվաին պատկերը ուրուագրծուեցաւ, զոգլոյն եւ բեկբեկ զիծելով, գորովագին եւ զգայուն, այնքան փափուկ զգայնութիւնով մը օժտուած՝ որ հակառակ իր ծայրայեղ թշուառութեանը՝ տղաւորութիւնը կ'ընէր գիւրաբեկ եւ տոյն ծաղիկի մը, պատրաստ թառամելու հովին առաջին փայփայանքին ներքեւ. Սատարօֆ կը գուշակէր Էվաի ակարութիւնները Բրայի համար եւ հակառակ իր ուղղամիտ եւ անաչառ նկարագրին ներողամիտ խանդաղատանք մը կը զգար Էվաի նկատմամբ, գիտնալով թէ որքան անգիտակից եւ բուռն մղում մը եղած էր այդ սէրը՝ գերազանցապէս անկեղծ եւ անդիմադրելի: Իր վերջին բառը մտքին մէջ եղաւ.

— Խեղճ կինն:

Եւ յետոյ սարսափելի հետանկարը ապագային եթէ Էվա բոլորովին մինակ մնար առանց ընտանիքի, Բարիդի մէջ:

Այլ եւս կարծես յուսահատած՝ մօմը վառելու Սատարօֆ մութին մէջ հանուեցաւ եւ պառկեցաւ. երկար ատեն մտքին մէջ թափառեցան յեղեղուկ պատկերները Նատիան, իր չրթունքներուն զարմանալի ծամաձուլութեամբը որ արդահատանքի մշտապես արտայայտութիւնը կուտային իրեն. բոպէ մը Սօնիաի ոսկեգոյն մազերը բոցավառեցան, ու Բրայն ալ՝ իր առիւծի աչքերովը, վտահ նայուածքովը, մինչեւ որ նորէն Էվա երեւցաւ իրեն հետզհետէ կորսուելով տարտամութեան մը մէջ:

Առաւօտուն առաջին ժամուն ընդոստ արթնցաւ Սատարօֆ. հապճեպով դրանը կը զարնէին. մէկ շարժումով ցատկեց անկողնէն եւ բոպիկ ոտքերով եկաւ դուռը կիսովին բացաւ. — Հեռագրատան պաշտօնեայ մը. անհամբերութեամբ Սատարօֆ կապոյտ տոմար յափշտակեց եւ կարդաց:

«Սիրելի բարեկամս, շուտով եկէք. Անտոէն շատ ծանր հիւանդ է, Բիքիէն ինծի կանչած են բայց քաջութիւն չունիմ մինակս երթալու. կը պաղատիմ որ ինծի չըսպասցնէք. Էվա»

Թէեւ այս տոմար անակնկալ մը չէր իրեն համար այլ սակայն Սատարօֆ շուտաւ մնաց, գլուխը պարապ եւ առանց մտածումի. սրտին տարապայման բաբախումները կուրծքը կը ցնցէին եւ ականջ

ները կը խուլնային կարծես հարուածնե-
րէն: րոպէ մը ետքը երբ ինքզինքին ե-
կաւ, նորէն կարգաց տոմար եւ այս ան-
գամ անդրադարձաւ թէ Էլիա մոռցած էր
նշանակելու թէ ո՛ր պիտի սպասէր իրեն:

Առաջին մտածումը եղաւ բնականա-
բար Արիւնի փողոցը երթալ: Երբ Էլիա
տունէն ներս մտաւ զոնապանուհին կեցած
loges-ին առաջը՝ ձեռքերը մէջքին իրեն կը
նայէր: Սատարօֆ կարծեց թէ այդ հեզ-
նոյ եւ չար նայուածքին մէջ գէշ լուր մը
կար արդէն եւ հակառակ որ խորունկ
հակակրօթիւն մը կը զգար այդ կնոջ գէմ
եւ միշտ կը զգուշանար հետը խօսելու՝ այս
անգամ հարցուց:

—Արդեօք Տիկին Էլիան սենեակէն է:

—Ես ի՞նչ գիտնամ թէ ուր է Տիկին Է-
լիան:

—Ըսել է զինքը դեռ չտեսած:

—Ուրիշ աւելի կարեւոր դործեր ու-
նիմ Պարոն, Տիկին Էլիան երեսը մտնելը
չեմ կրնար լրտեսելու:

Սատարօֆ անհամբերութենէն կ'եռար:

—Բայց տիկին, ձեզի եղած հարցում-
ներուն պարտական էք պատասխանել:

Դոնապանուհին սկսաւ խնայ իր բո-
ւոր ակումները մէկանց ցուցնելով, այն-
պէս որ կարծես թէ բերին անկիւնները
հետզհետէ ձգտուելով ականջներուն պիտի
հասնէին, եւ Սատարօֆ այդ բացուած
դարձի ընդին ի տես բոլորովին զայրա-
ցած՝ հաղիւ թէ կըրցաւ ինքզինքը բռնել
ու սանդուղիներէն ելլել կարելի եղածին
չափ հանգարտ երեւոյթ մը ցոյց տալով,
մինչ կը լսէր որ վարը զոնապանուհին
լրտութեամբ կը խօսէր եւ կը խնդար:

—Ի՞նչ կը կարծեն արդեօք աս ան-
կուտի օտարականները: Թերեւս կը խոր-
հին որ պարտական ենք ծառայել իրենց
ազուոր աչքերուն համար: ա՛հ չէ՛, թող
ելլեն իրենց տեղերը երթան եթէ գոհ չեն
մեզմէ: Վերջապէս ի՞նչ տարօրինակ է այս
տեսակ անարժէք մարդիկներուն՝ իրենց
կամիւքը անպատճառ Բարիզի մէջ ձգելու
փախալը:

Բանի անգամներ Սատարօֆ իր աղ-
քատ ուսանողի կեանքին մէջ ապտակ-
ուած էր այս կարգի արհամարհական
խօսքերէ: Իրաւ որ ա՛յ քայլերը զմեզակ
էր իրեն համար եւ երբ նայեցաւ իր առ-
ջեւ բարձրացող ցից աստիճաններուն ուր
պիտի ելլէր դեռ, իր ուժերը սպառեցան,
վեցերորդ յարկերը տառապող եւ տքնող
ուսանողներու բոլոր յոգնութիւնները եւ
ցաւերը մէկանց կարծես կը ծանրանա-
լին իր վրայ այս պահուս: ասիկա մար-
տիրոսութիւն մըն էր դրեթէ եւ իրեն
թուեցաւ որ իր ոտքերուն ներքեւ սա-
հեցնող եւ մաշած աստիճանները հետքերը
կը կրէին իրեններուն պէս ջլատուած
ոտքերու: Վարէն խնդալու եւ խօսելու
ազմուկը կը բարձրանար գէտի վեր մինչ
չեւ իրեն, բայց ա՛յ խօսքերը չկրցաւ որո-

շել եւ տաժանելիօրէն բարձրացաւ նորէն
չորրորդ, հինգերորդ մինչեւ վեցերորդ
յարկը:

Հոն նորէն ջախջախիչ յուսահաւու-
թիւն մը: Էլիա սենեակի լուռ էր բո-
ւորովին եւ դուռը չբացուեցաւ: քիչ մը
կեցաւ մօթ նրբանցքին մէջ: ազու ճիչեր
կուգային հետաւոր սենեակէ մը: ապահո-
վաբար մինակ ձգուած ազու մը ձայնն
էր, բակին վրայ բացուող պատուհանի մը
գնաց քիչ մը օդ առնելու: Բայց անմի-
ջապէս ետ քաշուեցաւ, գէշ պատրաս-
տուած կերակուրներու դարչահոտ ար-
տաշնչումը նողկանք տուաւ իրեն, մոռ-
տած պատերուն վրայէն խոնաւութիւնը
կը կաթկթէր երկար գիծեր շինելով եւ
չորրորդ յարկէն տոգոյն եւ պառու կին
մը յամառութեամբ կը թօթուէր գորգի մը
կտորը, այնքան մաշուած որ կարծես իւ-
րաքանչիւր ցնցումին փռններուն հետ իր
մասնիկներն ալ կը թօթափէր:

Սատարօֆ վերջապէս իջաւ սանդուղ-
ներէն: Պուրլուա Սէն-Մարտին վրայ կե-
ցաւ պահ մը: ո՛ր կրնար երթալ հիմա,
ի՞նչպէս Էլիան գտնել այս ժամուս: արդեօք
Մաթէրնիթէ՞ դացած էր իրեն սպասելէ
ետքը, կարծելով թէ չպիտի դայ: այսպէ-
սով քայլերը ուղղեց գէտի հիւանդանոցը:
մտքին մէջէն շարունակ կը կրկնէր:

—Ի՞նչչափ դժուարութիւն, Աստուածա:

Պուրլուա Բոն-Ռուայալի վրայ ինք-
զինքը գտաւ եւ աւելի կորովի զգաց: այնք
էր դիմագրաւելու դեռ շատ մը տաքնապ-
ներու: Ո՞վ գիտէ արդէն ինչե՛ր կըսպա-
սէին իրեն: արեւի ճառագայթ մը շեղակի
կը վարդագունէր մթնոլորտը եւ հետզհետէ
մշուշը կ'անսրանար կը բարձրանար դեռ-
նէն: սրբութեան երկայն կառք մը, կարմիր
խաչով մը նշանակուած հեշագրութիւնը
իրեն դարձուց: անկա ալ գէտի Մաթէր-
նիթէ կըրտապէր, եւ տեսաւ որ մուտքին
առաջը կեցաւ: Սատարօֆ աւելի արագ
քայլերով հասաւ անոր: կիսաբաց վար-
դայէն դայեակ մը կ'երեւէր ճերմակ
կտաւէ համադրեցողութիւն մէջ որ անհամբ-
րութեամբ կը նայէր դուրս: խզողի ձայ-
ներ կառքին խորէն զինքը կը կանչէին
անշուշտ, քանի որ դայեակը կըստիպուէր
վարագոյրը ձգելու եւ ետին դռնալու:
նոյն միջոցին իսկ դոնապանը ներքին
դռնակները բացաւ եւ կառքը այլ եւս յամ-
բարար յառաջացաւ մուտքին մէջէն գէտի
պարտէզը:

Սատարօֆ հետեւեցաւ կառքին եւ
հոն անմիջապէս լսեց:

—Ա՛հ, Պարոն Սատարօֆ, ինչ հանդի-
պում, շտապեցէք, եկէք ինձի հետ...

—Բայց, Պարոն Բրայ...

—Կը խնդրեմ, ժամանակ չկայ կոր-
սնցնելու, շուտով:

Սատարօֆ չէր գիտեր ինչ պատառ-
խանէ: ստիպուեցաւ հետեւելու Բրային որ
այս միջոցին հրահանգներ կուտար հիւան-
դապահուհիին մը...

—Մաթէրնիթէ, շուտով: նշարակ մը, com-
presseներ: յետոյ դաւաթ մը տաք թէյ,
բոմով: մի սպասցներ մեզի:

Երբ Մաթէրնիթէ հղաւ հիւան-
դանոցի շէնքերէն մէկուն մէջ, Բրայ դուռ-
ձաւ Սատարօֆին: այս միջոցին բոլորովին
իր դործին տենդին մէջն էր, թեւերը
հանգրիճած: դիւրաշարժ բայց կէս մը
շուարած:

—Իրաւ որ Պարոն Սատարօֆ, մեզի
տարօրինակ տաքնապէ մը կ'աղատէք
զարմանալի պարագայ մը: կին մը որ
դայեակի մը տունը դրկուած էր աղան
ծնելու համար: դիւրաւ կը ծնի, ո՛ր եւ է
գժուար պարագայ չի ներկայանար եւ ա-
հաւասիկ հիմա, անբարեկեցի անհոգու-
թեան մը հետեւանքով ծանրապէս հի-
ւանդ է...

—Բայց, Պարոն Բրայ գիտէք թէ ին-
չո՞ւ եկայ հոս:

—Բարեկամս, վերջը կը խօսինք ատոր
վրայ: հիմա եկէք, ձեզի անհրաժեշտ պէտք
ունիմ, կարծեմ թէ Թուս կամ Բոլոնեացի
է եւ ինքզինքը չի կրնար կոր բացատրել...
գոնէ մեզի թարգմանի պաշտօնը կը կա-
տարէք:

Սատարօֆ հետզհետէ կը դրաւուէր
Բրայի խօսքերէն, մանաւանդ որ անոր
հապճեպը ու փութկոտութիւնը սկսաւ
փոխանցուիլ իրեն, եւ արդէն տկարու-
թեամբ էր որ մըմնջեց:

—Պարոն Բրայ, շատ քիչ ժամանակ
ունիմ, իրաւ որ չպիտի կրնամ:

Բրայ իբր պատասխան թեւէն բռնեց
եւ զինքը գէտի consultation-ի սրահ տա-
րաւ:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԱՆՁՐԵՒԻ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

Գորշն ու իջնե
Ամեն բանե
Հասարակ,
Խեղդե հոգնոյ
Երակցներ յոյս
Յաւաբար...:

Ու կը խեղդե
Սերս՝ արծաթե
Երկինքին.
Սիրս—հիւսնդ քուր—
Լայ իսրապուր
Անձկագիւ...:

Եւ աստուան
Արեւներուն
Թաց արոյր,
Սրիս վրայ
Ծո՞ղ քրքույ
Մահաբոյ...:

Ե. ԳՕԼԱՆՃԵԱՆ

ԻՆՉ ԿԼԵՅՆ ԲՈՒՅՆԵՐԸ

ՕԴՈՅ ԵՒ ԼՈՒՍՈՅ
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՆԻԿ ԴԵՐԸ

Շուրջ քառորդ դարէ ի վեր ծնունդ առած մանրէաբանական գիտութիւնն (microbiologie) իւր սոյն ճառագայթից եւ օգոյթ թթուածինի յատկութեանց վրայ, աւելցուց եւ ալ յատկութիւնք, այն է. այդ յանձունս փոքրերու (մանրէից, microbe) սպանիչ զօրութիւնը, որի ազդեալ մանրէաստղան (microbicide) ոյժ համարուեցաւ:

Մանրէաբանք թթուածնի եւ լուսոյ ազդեցութեան ենթարկելով մանրէից մշակութիւնք, կը մեղմացնեն մանրէից եւ անոնց արտադրած թոյնի — մանրէաթոյնի (toxine) ազդեցութիւնն. իսկ եթէ այդ ազդակներն աւելի ուժգին ու երկար առեն ազդեն, մանրէք կը մեռնին:

Այո՛, թթուածնն ու լոյսն մանրէասպաններ են, եւ ասոնց այս երկու ազդակներու մանրէք եւ նամանաւանդ հիւանդագոյթք (pathogènes) այնչափ բազմացած պիտի ըլլային, որ ո՛չ միայն հոգն ու մեղ պատու կենդանի թէ անկենդան առարկաներն անոնցմով ծածկուած ու լեցուած պիտի ըլլային, այլ եւ օգն ու ջուրն անոնցմով լիքն, մէկ խօսքով կեանքն անհնարին պիտի ըլլար ոչ միայն մարդոց, այլ եւ կենդանաց եւ բուսոց համար:

Ամենիմաստ բնութիւնն մանրէներու հետ, որոյ շատերն անմեղ են եւ ոմանք նոյն իսկ օգտակար (մարտիչներն եւ խմորիչներն) տուել է մեզ եւ անոնց թշնամի տարրերը — լոյսն եւ թթուածնն, որք բնաջինջ կընեն գիրենք: Ուստի անգամ մը եւս կը հաստատուի ան վաղեմի կարեւորութիւնը, որ գիտնականք, բժիշկք եւ առողջապահք տուած են բնակարանաց հովանքման եւ լուսաւորութեան մասին:

Այժմու առողջապահք եւ բժիշկք թուքային եւ այլ ուռականութեանց իբր գլխաւոր դարման, մաքուր եւ ազատ օդ կը սահմանեն, եւ նոյն իսկ պատուհաններն բաց ննջել կը խրատեն (օդաբուժութիւն — aérothérapie): Այս վերջին տարիներս սանիթրօլոգի (սուժամաք) անուամբ հաստատուեցան քաղաքներէ հեռի լեռնային կամ ծովային (կղզեակներու եւ նաւերու մէջ) բացօթեայ հիւանդանոցներ վատակազմներու եւ նա մանաւանդ թուքային ուռականութեան (թոքախտ) ենթարկելոց համար: Այդ վայրերու օդը ազատ է մանրէներէ եւ փոշիներէ եւ մաքուր օդն է այդ տեսակի հիւանդարանաց գլխաւոր զեղն (օդաբուժութիւն):

Արեգական լոգանքներն ալ սկսած են աւելի քան երբեք գործածուիլ այս վերջին ժամանակներս, ի դարման շատ մը հիւանդութեանց յորս եւ մանրէականներու:

Ուստի, իբր առողջապահիկ եղբակա-ցութիւն, ճշգրտուն եւ լուսաւոր ըլլալու են մեր բնակարաններն ու բնակավայրերն: Օգտուն ըլլալու են ամեն կարգի շինութիւնք, որպէս զի առատ եւ մաքուր օդ ունենանք չնչիւր: Օգտուն ըլլալու են մեր բնակարանք, որպէս զի չկրնան բոյն գնել անդ մանրէներն:

Փողոցներն լայն ըլլալու են ի դիւրութիւն օդի շրջաբերութեան, եւ ասոնք իւրաքու զուգահեռական եւ ուղղահայեաց ըլլալու են, որպէս զի քաղաքին մի ծայրէն եկող օդն մինչեւ միւս ծայրն կարեւնայ հասնիլ: Քաղաքներն ունենալու են պարսկաշէնք, ծառաղիներ, ծառաստաններ եւ զրացի անտառակներ, որոնց բոսականութիւնը օդի զտիչներ են: Քաղաքի փողոցներն լաւ սալապատակեալ եւ ստեղծուած ըլլալու են, որպէս զի օդն փշիւներէ զերծ ըլլայ ու մաքուր: Վերջապէս հասարակաց մեծ շէնքերու ու գործարաններու մէջ հովանքի գործիներ (ventillateur) հաստատուելու է, եւ ի մանկութենէ վարժուելու է եթէ ոչ բացօթեայ, գոնէ ննջասենեակի պատուհաններէ մին բաց ննջել:

Լուսաւոր ըլլալու են մեր բնակարանք, որպէս զի այդ լուսոյ ազդեցութեան տակ անդ մուտք գտնող մանրէներն բնաջինջ ըլլան, խոնաւութիւնն անհետի, եւ վերջապէս մեր արեան գնդակներն ածին ու ժիր գործունէութիւն մը ունենան:

Արեգական եւ լուսոյ ճառագայթներն ուղղապէս եւ կամ սիւռմամբ թափանցելու են բնակարաններէ ներս եւ ոչ թէ անդրադարձեալ վիճակաւ: Բարձր պատուհաններն աւելի նպաստաւոր են լուսաւորութեան, քան լայներն:

Պատուհաններն կարելի եղածին չափ նուաղ փակելու է վարդոյրերով: Վարդոյրերն սկզբամբ հակառողջապահիկ են, ոչ միայն իբրեւ լուսոյ ճառագայթի մօից արգելիչներ, այլ եւ ստեղծ փոշոյն եւ մանրէից բոյներ, առ այս այժմու հիւանդանոցներէն իսպառ բարձուած են վարդոյրերն: Տուներու բարձրութիւնն համեմատական ըլլալու է փողոցներու լայնութեան. արդարեւ նեղ փողոցներն երբ բարձր տուներ, ունենան, միայն արեգական երկնից կամարի բարձրերն գտնուած ատեն կրնան լուսաւորուիլ, ուստի առ այս ամենուրեք տուներու բարձրութիւնն փողոցներու լայնութեան համեմատական ըլլալու է ըստ օրինի:

Մի խօսքով, առատօրէն վայելենք բնութեան մեղ շնորհած լոյսն ու մաքուր օդն եւ գործածենք զայն ի դարման մեր հիւանդութեանց:

ՏՈՔԴ. Ն. ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆ

ԱՆԿՈՂԻՆԸ

(ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ)

Անկողիներ կեանքին սպասման սրահն է ու Մահուան ներհաւաքը: Մարդկային ցեղը անկողիներով կ'ապահովէ իր գոյութեան տեսականութիւնը, եզր անոր մեջ կը բեղմնաւորի, աղիւնը հո՛ն կ'արգասաւորի: Կիներ՝ որ առաջին անգամ զարեւցաւ մայրութեան դրոշմից տուայտանքներէ, անկողիներէ մեջ կը փողփողի առաջին ժպիտին շուսապակովը, ինչպէս անկողիներէ կը շնչեն կարկիւրը կեանքի առաջին շաղկի: Ան օր մըն ալ — վերջինը բոյն օրերուն — երբ դիակնացած մարմինները նեխումի եւ սարսաղութեան սպառնալիքով կը կենան ամենուն առջեւ, եւ կենդանութեան սարկներուն բոյնը սիրագեղ քարեկանները զարշակով կը հեռանան պատմութեան անկեղծութեան ֆոնէ, դարձեալ անկողիներէ եւ որ շայնօրէն կը քանայ իր հիշրդնկալ գոգը, յօժարակալ տանելու համար սպասկանութեան այն մասկոյցը, զոր ինքն ու կենսախայտ, ժիր ու կարեւոր լինակի մեջ տուաւ աշխարհին:

Անկողիներ անդորրի հանգրուանը եւ հեշտանքի օրհանն է: Անոր մեջ՝ պարսաւած մարմինը կը ստանայ վերանորոգումի կորովը, տկալու համար բոյնը այն խոնքեկներուն որոնց եկարկուցաւ օրն ի քուն, ինչպէս վաղն ալ, ինչպէս միշտ: Անկողիներ ոյժերու կեդրոնացման եւ ուռճացման մեծագոյն սասարն է: Մարմինին սնարկու ցաւերովը խոշտանգուող հիւանդը հո՛ն կը յուսայ զտեղ փրկութեան օրհանը: Ժիր այրը անոր մեջ կը փնտռէ իր գործունէութեան անօրէնայ տրիստը. ծոյղերն անով կը կազմեն իրենց հեշտագրիոն հեռանկարները: Յանկասկեանքն համար անկողիներ եղելին մանրանկարն է, հաճոյներուն բոյնը եւ զգայապատիւ գգուանքներու դարբնոցը:

Այլ մանաւանդ անկողիներ անով է մեծ ու խնկելի, որ ինքնաւոնասցման ու քնկիրի երանեալ վայրն է դրախտային: Մահուան ընդարձակ սպիտակութեան վրայ Մորփեոսն է որ կը տրի. աշխարհի հոգերուն գիտակցութիւնները եւ ցաւասան խոռվանքները չեն քախանցեր վերանկեններ, երբ Քունը կուգայ առժամանակեայ յաւիտեականութեան մը անընդախտ քնե-րուն մեջ անզգայացնել զմեզ:

ԼԵՒՈՆ ՔԻՐԻՇԾԵԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄ ԳԱՐԱԳԱՇԻ վրայ Ծաղիկի մտաւոյ թիւերէն մէկուն մէջ պիտի հրատարակենք ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, զոր մեր յարգելի տղատակից Յ. Գուրգէն էֆ. կը պատ-րաստէ:

LE NAZARÉEN

Quand le Nazaréen, en croix, les mains clouées,
Sentit venir son heure et but le vin amer,
Plein d'angoisse, il cria vers les sourdes nuées,
Et le sueur de sang ruissela de sa chair.

Mais dans le ciel muet de l'infâme colline
Nul n'ayant entendu ce lamentable cri,
Comme un dernier sanglot soulevait sa poitrine,
L'homme désespéré courba son front meurtri.

Toi qui mourais ainsi dans ces jours implacables,
Plus tremblant mille fois et plus épouventé,
O vivante Vertu ! que les deux misérables
Qui, sans penser à rien, râlaient à ton côté.

Que pleurais-tu, grande âme, avec tant d'agonie ?
Ce n'était pas ton corps sur la croix desséché,
La jeunesse et l'amour, ta force et ton génie,
Ni l'empire du siècle à tes mains arraché.

.....

Tu n'étais ni le pain céleste, ni l'eau vive !
Inhabile pasteur, ton joug est délié !
Dans nos coeurs épuisés, sans que rien lui survive,
Le Dieu s'est refait homme, et l'homme est oublié !

Cadavre suspendu vingt siècles sur nos têtes,
Dans ton sépulcre vide il faut enfin rentrer,
Ta tristesse et ta mort assombrissent nos fêtes;
L'humanité virile est lasse de pleurer. —

Voilà ce que disait, à ton heure suprême,
L'écho des temps futurs, de l'abîme sorti;
Mais tu sais aujourd'hui ce que vaut ce blasphème;
O fils du charpentier, tu n'avais pas menti !

Tu n'avais pas menti ! Ton Eglise et ta gloire
Peuvent, ô Rédempteur, sombrer aux flots mouvants;
L'homme peut sans frémir rejeter ta mémoire,
Comme on livre une cendre inerte aux quatre vents;

Tu peux, sur les débris des saintes cathédrales,
Entendre et voir, livide et le front ceint de fleurs,
Se ruer le troupeau des folles saturnales,
Et son rire insulter tes divines douleurs !

Car tu sièges auprès de tes Egaux antiques,
Sous tes longs cheveux roux, dans ton ciel chaste et bleu;
Les âmes, en essaims de colombes mystiques,
Vont boire la rosée à tes lèvres de Dieu !

Et comme aux jours altiers de la force romaine,
Comme au déclin d'un siècle aveugle et dépité,
Tu n'auras pas menti, tant que la race humaine
Pleurera dans le temps et dans l'éternité.

LECONTE DELISLE

ՅԵՍՈՒՍ ՆԱԶԱՐԵՆ

Առ սան իւր ազնիւ, Օր. Հ. Ա.

Յորժամ՝ զգաց Նազովրեցին, ձեռք ի խաչի բեւեռեալք,
Զորհաս իւր մօտալուս և ճաշկեաց ըզրեղին,
Էի տնձկուծեամբ բարձ զաղաղակ ի խուլ ի թուխ ամպս ի վեր,
Եւ մարմին նորա ի քիրտն ողորեցաւ համակ ի ցուրտ:

Այլ ի համբ երկնէ անտի վատանըշան բլրապին
Ոչ ոք ուստեք քանզի լըւաւ ըզցաւագին զայն աղաղակ,
Եւ զի յետին հեծեծումն տայր կըրծից նորա ուռնուլ,
Մարդն անդոյս խոնարհեցոյց հոսկ ըզճակտաւ իւր չարագան:

Որ յաւուրս անդ անողորմն տնկանէիրդ յարեւէ,
Ըզդողանի հարեալ սաստիկ և ահաբեկ առաւել յոյժ,
Ո՛վ կենդանիդ Բարուծիւն, քան զապիրատարն ղերկոսին
Որ չածեալ ինչ քղմտաւ՝ և խորդային քեզ առնիթեր:

Զինչ լայիր, մեծդ հոգի, ի տառապանքս քո անբաւ:
Ոչ զմարմին քո ապաքէն հիւծեալ մաշեալ ի խաչին,
Ոչ զմանկութիւն և ոչ ըզւեր, ոչ զզօրութիւն քո և զհանճար,
Ոչ և զդարուն պետութիւն ի ձեռանէ քուսմիկ հանեալ:

.....

Ոչ եղեր հաց երկնաւոր և ոչ բնաւ ջուր կենդանի,
Հովիւ դու սպիկար, ըզլուծ քո վա՛ղ բարձաք ի մէջ,
Ի սիրարդ մեր ցամաքեալս, առանց ուշոյ յիշատակի,
Աստուածդ անդրէն եղեր մարդ լոկ, և մուսացօնք եղեն մարդոյն:

Ո՛վ դի, կախեալ զգըլիսովք մերովք ի քան դարուց հետէ,
Պարտ է մտանել քեզ հոսկ անդրէն ի դերեզման քո յունայն,
Մահ քո և տըրտմութիւն խափան լինին մեզ խնջոյից,
Արդ արի աղգ մարդկան ըզգայ տաղտուկ յարտառուելոյ: —

Զայս ասէին քեզ առանիկ, ի վերագոյն ժամու քում անդ,
Արձագանդք հանդերձեցոյ, յանդընդական խորոց ելեալ:
Բայց դիտակ եւ դու ոյսօր զինչ թըշնամանքն այն արժեցեն,
Ի շըրթանց քոց ոչ երբեք, որդիդ Հիւսան, հաներ բան սուտ:

Ոչ բնաւ դու ստեցեր. եկեղեցւոյ՝ քում և փառաց,
Ո՛վ Փըրկիչ, սուղանել մաւրթ է յալիս ջուրց հոգմանոծեալս:
Կարեն մարդիկ ըզյիշատակ քո մոռանալ աներկիւղ,
Որպէս զաճիւն ինչ անկեաց զոր տան հոսիլ չորից հոգմոց:

Դու կարես, յաւերակս անդ սըրբոց մայր-եկեղեցեաց,
Կապուտացեալ և պսակ ծաղկեայ ի ճակատու, լսել քեզէն
Եւ տեսնել ըզյարձակումն անամթից խոժտանին,
Եւ զվիշտս աստուածութեան քոյ անարգել նոցա ծաղու:

Զի արդ բազմիս դու փառօք առ հաւատարմ քո առաջինս,
Ընդ խարտեալ վարսիւք հերաց, ի կապուտակ և սուրբ երկնիդ:
Մատչին հոգիք երամովին, խորհրդական աղաւեսաց պէս,
Առ ի ծծել ըզշիթ ցողոյ յաստուածեղէն քոց շըրթանց:

Եւ որպէս անդ ի սէգ աւուրս ճոխութեան Հոգմայեցեաց,
Նոյն և այժմ, յանկածութեան կոյր և անապատ իմն դարու,
Ոչ ուրեք լեցիս սըտեալ, ցորչափ և ազգ մեր մարդկան
Յարտառուս հարեալ լացցէ աստէն առ մեք և յաւիտեանս:

Յ. ԳՈՒՐԳԷՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐ

Այն ամէն խնդիր, ըլլայ ընկերային, ըլլայ բարոյական, ըլլայ գեղագիտական, որ իր բնութեամբ բաղձալիցի մանի է, ընդարձակ մեկնութեանց կը կարօտի:

Մանուածապատ այս կարգի խնդիրներու մեկնութեանց մէջ, հարկաւորն է նախ տեսակետի մը որոշումը: Տեսակէտներն ալ բաղձալիցի ըլլալով, քննութեան մը առաջին արդիւնքը պարտի ըլլալ վեր հանել այն գլխաւոր քանի մը տեսակէտները՝ որոնցմէ պիտի կարենայ ցոլալ փնտրուած ճշմարտութիւնը:

Օրինակի համար, առնենք անտեսագիտական խնդիր մը: Դրամը հարստութիւնն է թէ ոչ, եթէ նախապէս բաժանում մը չըլլալու էր ընկերային եւ անհատական տեսակէտներուն միջեւ, խնդիրը չէր լուծուեր: Յայտնի է որ դրամը հարստութիւնն է ընկերային տեսակէտով, եւ հարստութիւնն է անհատական տեսակէտով: Այն որ չափ դրամ ունի չափ հարուստ է, բաւական է որ ընկերական միջավայրին մէջ կարենայ գտնել իրեն պիտանի եղած առարկաները՝ որոնց մէջ միայն կը կայանայ ճշմարտ ընկերային հարստութիւնը:

Գեղագիտութեան, ճաշակի, քննասիրութեան մէջ եւս նոյն երեւոյթը կը գիտուի: Ինչո՞ւ այս ինչ արձանը գեղեցիկ է, ինչո՞ւ այն ինչ բանաստեղծութիւնը յոռի է: Եւ որպէս զի գոյնազան մարդիկ, կամ ընկերութեան մը հաւաքականութիւնը կարենան խորհիլ նոյն գաղափարներ, անհրաժեշտ է, վճռել նոյն փաստերով, անհրաժեշտ է, բնականաբար, որ այդպէս վիճող մարդիկ սնած ու տողորուած ըլլան իրարու մօտ սկզբունքներով, որպէս զի յանգին համաձայնութեան մը՝ որ միակ նպատակն է եղած վիճաբանութեանց:

Չինացին չկրնար համաձայնիլ Հնդկին հետ գեղագիտական սկզբունք վրայ: Երկուքին ալ ըմբռնումները տարբեր են: Գաղղիացիին գաղափարականը տարբեր է Ասիացիացիինէն, եւ արեւելքցիինը՝ արեւմուտքի ճաշակներէն: Նոյն իսկ միեւնոյն հաւաքականութեան մէջ, գեղեցիկին դաւանութիւնը կրնայ տարբերիլ մէկ հեղինակէ միւսը, մէկ դպրոցէ միւսը, մէկ անհատութենէ միւսը: Բայց գէթ, կան հոն համաձայնութեան կէտեր՝ որոնց միջոցաւ զիրար վերջապէս կը հասկընան ընդդիմախօս մարդիկ:

Բայց, երբ, օրինակի համար, ներկայ գտնուինք վիճաբանութեան մը՝ ուր իւրաքանչիւր ոք կարծես ամէն ճիշդ կը թափէ իւր տալու համար այդ համաձայնութեան կէտէն, ջախջախեցնու համար իր ըմբռնումը, քարոզելու համար իր միակ գրական հաւատքը՝ զոր վարժուած է դաւանելու իր միակ անասանը, իր

միակ ճշմարտը, այն ատեն մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուի հայ հրապարակագիրներուն ցոյց տուած վարժուածքը՝ Ոսկեղարու եւ ոչ-Ոսկեղարու հարցին նկատմամբ:

Օր մը, պարագաներուն բերամբ, վէճի տակ կիշնայ մեծ բանաստեղծի մը, Բագրատունիին գործը: Ոչ ոք նախապատրաստուած չէր այսպիսի քննութեան մը հարկաւորող մթերքով, ոչ ուսումնասիրութեամբ: Մակայն եւ այնպէս, իւրաքանչիւրը նետեց իր գիտցածը, պարպեց տպարակը: Խնդիրը աւելի չլուսաբանուեցաւ. նոր փաստերու սով մը առաջ եկաւ, դատողութիւնը տեղի տուաւ անհատական խորիմներու առջեւ, եւ ժողովուրդն ալ — որ գլխաւոր շահ ունեցողն էր յետապօրէն տեսնելու եւ հասկնալու — մնաց աւելի մեծ խաւարի մը մէջ:

Այս թոհոհային կացութենէն էր որ յանկարծ երեւցաւ Տ. Եւլքէնճեան էֆէնտի — որուն բարեմաութեանը վրայ կասկածելու իրաւունք չունիմ — իր երբեակ բանաձեւովը:

Նախապատրաստութեան այս անհրաժեշտ ժամանակամիջոցին մէջ իմ հրատարակած երեք նախորդ յօդուածներուս (1) համար էր որ ըսուեցաւ թէ անոնք քննասիրութիւն չէին, այլ քննելու խրատներ, եղանակներ, պատուէրներ, եւ վերջապէս, իրենց ըմբռնմանը համեմատ, քննելու քաղաքականութիւն էին:

Այդ ռամկական բառին գիտական համարմէնքն է Introduction, այսինքն Ներածութիւնը ըսուածը: Ամէն ընդարձակ գիտութիւն, ուր տեսակէտները բաղձալիցի մանի են, ունի իրենց ներածութիւնը՝ որ արհամարհելի բան մը չէ: Միմէ տրդէն չըսի՝ իմ առաջին յօդուածիս մէջ, թէ «յառաջ քան մը ամէն բան է յաճախ, եւ երբեմն ոչինչ է»:

Ներածութիւնը — օրինակի համար իրաւագիտութեան մէջ — ամբողջ տարուան մը դասընթացի նիւթ կը մատակարարէ: Առանց պատշաճ ներածութեան մը, կարելի չէ իրազեկ ըլլալ տնտեսագիտութեան ամէն յարաբերութիւններուն՝ իր դրացի գիտութիւններուն հետ, եւ ոչ իսկ ըմբռնել անոր կարեւորութիւնը՝ ընկերային գիտութեանց խումբին մէջ:

Հ. Գ. Վ. Գալէմբարեան, որ չափ խոհական եւ շրջանայեաց վարժուած ցոյց տուաւ ներկայ առիթին մէջ, եւ ողջմտութեամբ մերժեց աղմկայից մեծախօսութիւնը, ինքն ալ, իր յառաջաբանովը զանազան ձևերով մը տուաւ գաղափարներու լուսաբանութեանը՝ զէպի այն վերջնական կամ վճռական քննութիւնը, որուն պարտին ենթարկուիլ բոլոր հայ նշանաւոր մատենագիրներուն գործերը, մանաւանդ Բագրատունիինները՝ իր

մէնէն աւելի դժուար, իր արդիւնք աւելի նուրբ, աւելի կատարելագործեալ, աւելի նոր արուեստի մը: Եթէ տարբեր կերպով վարուէր, Հ. Գ. Վ. Գալէմբարեան պիտի ենթարկուէր չտեսնուած դատափետութեանց, եւ պիտի վտանգած ըլլար խոհական մարդու վարկը: Ինք ալ լաւ գատեց թէ զիւրազրգիւ միտքերը, կիրքերով յուզուած գրողները, յախուռն կերպով մը պիտի յարձակին իր վրայ, պիտի չգիտնային վէճին ընդհանուր եւ գիտական ուղղութիւնը, պիտի փառէին մանրամասնութիւններու, որով եւ ամէն բան պիտի ըլլար շարքան դառաջինն: Ներածութիւնը ապահով միջոցն է իր շուրջը համախմբելու ամէնէն անհաշտ, ամէնէն հակառակ տարբեր, Ոսկեղարեաններուն ինչպէս եւ ոչ-Ոսկեղարեաններուն ամէնէն ultramontain մարտիկները:

Տ. Եւլքէնճեան էֆէնտի, եթէ տեղի տուած չըլլար reporter-ի մը անգագտանապահութեանը եւ մնացած ըլլար իր անհատական խորհրդածութիւններուն եւ գաղափարները, հաւանականաբար պիտի չընէր ինծի այն առաջարկութիւնը՝ իսկոյն եւ անմիջապէս քննելու Բագրատունին, թէ եւ նախ չպակսէր ինծի:

Ոչ թէ որովհետեւ ունիմ քննուած մասնակի պատրաստ նիւթեր Բագրատունինէն, այլ թէ, ըստ իս, պատեհ ժամը չէ հասած այդ քննութեան վրայ հրապարակութեան խոսելու, մինչեւ որ ընդհանուրին գաղափարը յղկուի, մինչեւ որ տեսակետի համաձայնութիւն գոյանայ հրապարակագիրներու միջեւ: Իմ եւ իր մէջ ահազին անջրպետ մը կայ՝ զոր պէտք է նախ անհետացնել համարեութեամբ եւ հանդարտամտութեամբ: Ես չեմ բնաւ ախորժիր վիճել Տ. Եւլքէնճեանի հետ, Բագրատունինի գործերուն մանրամասնացը վրայ՝ այն սկզբունքներուն համաձայն զորս ինք ունի եւ զորս ինք հրապարակեց: Եւ ոչ իսկ Տ. Եւլքէնճեան էֆ. թերեւս նախապատրաստուած չէ հաւանելու եւ իր քուէն տալու այն սկզբունք զորս ես առիթ պիտի ունենամ տակաւ պարզելու: Հետեւաբար, նախապատրաստական, այսինքն յառաջաբանի, ներածութեան ժամանակաւ միջոցը դեռ չըզոյրեցաւ:

Իմ գլխաւոր աշխատութիւնս այսօր գիտել տայ է Տ. Եւլքէնճեան էֆէնտիի թէ որքան ջախջախիչ բան մըն է ինքնին յառաջաբանը, ներածութիւնը, եւ թէ որքան անճիշդ է նմանցնել Հ. Գ. Գալէմբարեանի յառաջաբանը՝ «պարկ մը ուկի» եւ իմ ներածութիւնս՝ «պարկ մը անուխ»-ի: Ես պիտի չըլլամ հակառակող այդ պարբերութեան առաջին մասին: Ոսկին՝ ոսկի է, ուր որ ալ գտնուի: Ածուխն ալ՝ ածուխ է, ուր որ ալ պահուի: Երկու օգտակար նիւթեր, որոնք բաղդատելի չեն: Իսկ աղամանդն ալ — որ թանկ նիւթ է, որ ունի մանիշակին համեմատութիւնը —

(1) Տե՛ս, «Մարդիկ» թիւ 32-էն 36, Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր 1903:

կը խոնարհի մինչեւ սեւ ամուսին մէջէն ծնելու: Ասկէ զատ, իմ պարկ մը ամուսնէս ալ կրնայ ելլել այն բոցը՝ զոր ամուսինն բնութենէն է տալ:

Ներածութիւնը, պիտի աւելցնեմ, գրծուար գործիք մըն է զոր ամէն մարդ կարող չէ հասարակ ճարտարութեամբ վարելու: Տեսանք թէ ինչպէս երկու Արսէններ, Վենետիցիէն եւ Վիեննացիէն, Բագրատունիին եւ Այտրեանը քննադատուեցան եւ զնահատուեցան, առաջինը՝ իր քննասիրական տկար եւ անբաւական գիտութեանը համար, երկրորդը՝ իր քննականութեանը ցուրտ քննադատութիւնն ողջ եւ յառաջդիմական սկզբունքներուն համար: Իսկ գալով Հ. Գ. Գալէֆեարեանի Յառաջաբանին, կրնայ ըստելի որ այս ալ կարեւոր document մըն է՝ որ օգտակար պէտք պիտի ծառայէ դեռ:

Յառաջութիւնն չունիմ տալ իմ լրագրի երեք յօդուածներուն չափազանցեալ արժէք մը՝ զոր պիտի չունենային: Բայց անհատապէս ունեցայ սրտի մեծ գոհունակութիւն մը՝ լսելով թէ գրական եւ բանասիրական քանի մը թերթեր ալ հրատարակած են կղեր Ոսկեգարու վէճին վրայ ուրիշ ուսումնասիրութիւններ որոնց, եղբարկացութիւնը գրեթէ յար եւ նմանն է եղեր իմ խորհրդածութիւններուն: Եւ ոչ իսկ պիտի ուզէի չափազանց համեստ ըլլալ, մինչեւ անգամ չլիջելու համար ինծի նպատակաւ վկայութիւնները, երբ միւս կողմէն չանադիտութեամբ ներշնչուած քրօնիկագիր մը կը չարախօսէ իմ մասին:

Ինչ եւ է, բայց քանի որ յառաջաբաններու էջին վրայ ենք, արժանի է որ յիշատակութիւնն ընենք Նորայր Բիւզանդացիի յառաջաբանին՝ իր Գաղղիերէնէն Հայերէն Բազմիքին սկիզբը, եւ ցուցնենք զայն իբր ուսումնասիրութեան արժանի գրուածք մը, մանաւանդ լեզուական ներկայ պայքարին առթիւ: Ամբողջ բազմիքը մը կարծէ այդ յառաջաբանը:

Եթէ հարկ ըլլար օրինակներ բերել օտար մատենագրութենէն եւս, ցուցակին առաջին անունը պիտի ըլլար Վիլհելմ Իւլիօսը: Ահա հեղինակ մը որ իր գեղարուեստի ըմբռնումներուն իւրաքանչիւր նոր կերպարանաւորութեանը՝ գրեց յառաջաբան մը: Եւ բազմաթիւ են անոր յառաջաբանները՝ զորս կարծէ կարգալից տեսլու համար անոր գեղեցկագիտութեանը շրջափոխութիւնը, իր երիտասարդութենէն մինչեւ ծերութիւնը: Տասնըութ տարեկան էր 1820ին՝ երբ խրատներ կուտար Լամարգինին, երեսուն տարեկան բանաստեղծի մը՝ Ընկերային սկզբունքներու վրայ ունեցաւ իր 1824ի, 1826ի եւ 1828ի յառաջաբանները, 1833ին՝ Լիւքսեմբուրգի յառաջաբանը, 1835ին՝ Անգլիոյ յառաջաբանը, եւ այլն: Բայց ամէնէն աւելի նշանակելիներն են Գոմուէլի յառաջաբանը՝ 1827ին, եւ ասոր իբր շարունակութիւնն զորոք յառաջաբանը Litterature et Philosophie mêlées անուն հոտորին՝ զոր հրատարակեց 1834ին: Կարծէ նաեւ գիտնալ Շէքսպիրի վրայ անոր պաշտօնականը՝ զոր տպեց 1864ին եւ որոնց համար ըսած է թէ «իր իմաստասիրութեան ամփոփումն են»: Վերջապէս, բանաստեղծութեան, թատերգութեան, բարձրագոյն արուեստի բոլոր հիւսիս եւ նոր կանոններուն վիճաբանութիւնը պարզուած է Գոմուէլի յառաջաբանին մէջ, հիներուն նմանելու, բնութեան նմանելու, մեծ հեղինակներու՝ սխալներուն, մարմնոյ եւ հոգեւոր երկէութեանը, կռապաշտական եւ քրիստոնէական դարերու արուեստին վերաբերեալ ամէն հարց:

Հետեւաբար, այսքան մանրամասնութեան մէջ մոլորելով, եւ սովորականէն քիչ մը աւելի երկարելով յօդուածս, ուրիշ նպատակ չունիմ եթէ ոչ հաստատել թէ՛ որպէս զի վէճ մը կարենայ արդիւնաւոր ըլլալ գեղեցկագիտական տեսակէտով, անհրաժեշտ է որ վիճաբաններն իր յայտնի ու ընդունուած սկզբունքները՝ որոնք կարենան ծառայել իրր հիմնական փաստ իր առարկութիւններուն, զոր ամէն ոք կարենայ նախապէս գիտնալ, կարգալի, եւ ի հարկին դատել, որոնց համեմատ նախապէս պատրաստուին ընդունադատութեան որոշ եւ սահմանուած կողմանը, պայմաններն ու հանգամանքները:

Մենք ինչ որ էինք՝ այն ենք, եւ դեռ այսօր, դաստատենքն են մեր մատենագրութեան վարիչները: Քերականութիւնը մեղի համար, բարձրագոյն միակ գիտութիւնն է, ինչպէս ատենք շատեր կը նկատէին Սարմը՝ իբր ուղեւոր ալի:

Հետեւաբար քննասիրական մեր վիճաբանութիւնները հազիւ կրնան հեռանալ քերականութեան որոնապատ ստացուածքէն (domaine): Եւ նոյն իսկ այդ ստացուածքին ներսի կողմը՝ չունինք ոեւէ հաստատուն, հիմնական, խոհական սկզբունք:

Թէեւ անգամ մը ծանօթացանք Տ. Ետէլքէնճեանի ըմբռնմանը՝ զորաբար քերականութեան մասին, դարձեալ աւելորդ չենք սեպեր կրկին հրատարակելով զանոնք լուսագոյն բացատրելու համար թէ «վիճ մեծ գոյ ընդ իս եւ ընդ նմա» քննասիրական խնդիրներու մասին:

Տ. Ետէլքէնճեան էֆէնտի կը պատկանի բարձրագոյն հայկաբանութեան դպրոցին քանի որ կերեւի թէ իր ուղեւոր սպունդի պէս ծծած է ամբողջ Բագրատունին: Բայց Բագրատունին իր «Չարագեղոց»ով եւ Տ. Ետէլքէնճեան էֆէնտի իր «Բաղմախորտիկ Սեղան»ով, իրարու արժանաւայել մրցողներ (émule)ին, եւ զիրար կը գերազանցեն:

Ահաւասիկ անժխտելի աղագոյցը ա-

ռաջարկութեան՝ վաւերական, թէեւ ոչ նոտարի մը կնիքով:

— «Գրարարի մէջ, որուն քերականութեան համաձայնական մասն ԱՄԵՆԱՐ. «ՈՒԵՍՏ մեքենակաւորութիւն մըն է, բաւական լաւ տապալելու կայ, մանաւանդ «ՏԱՂԱՉԱՓԵԱԼ գրուածոց համար, լեզու «ուր ոչ-սովորական ձեւերու, զորս չեն «կարող պարտաւորել խոնարհ քերականին վրայ եւ փրկան լարերը (I)»:

— «Բարձրագոյն գրականութեան ով «կիսին մէջ տաղաչափական լեզուի «նաւը չուղղուիր բոտ պահանջելու կար «նաւես ղեկավարին, որոյ աչաց տեսու «թիւնը հազիւ կը ձգտի անոր քան զնա «ւացուի»:

— «Տաղաչափն ունի իր լեզուն, իր «քերականութիւնը, որ թէեւ արձակին «լեզուէն ու քերականութենէն չի տարբեր «րիր ըստ էութեան, սակայն ըստ ձեւին «կրնայ մերք ընդ մերք հեռանալ անկէ»:

Ամէն անգամ որ կը կարգաւ Հայերէն, քերականական տարբերակ սկզբունքներ, մեկուսի կ'ըսենք «ես ինծի թէ՛ կամ մենք հայ չենք, կամ գրաբարը — ինչպէս որ ոմանք կ'ըմբռնեն — Հայոց լեզուն չէր, այլ Ամերիկայի կարմամբութեան համար չինուած բարբառ մըն էր:

Բարեբաղդաբար, եւ ի պատիւ Ոսկեգարեանց, կրնանք բարձրաձայն հռչակել թէ այդ տարբերակութիւնները ոչ միայն չէին Միջնադարի լեզուին հիմքը, այլ եւ ոչ իսկ զարգացած ազգերու քերականական սկզբունքներն ալ չեն:

Գ. ՄԱԼԽԱՍ

ԿԱՅՈՒՆ ՁՈՒՐԵՐԸ

Միշտ հաւատար
Կանխանք, առ
Ձուրերէն
Կեղծ անհուն
Մէկ քախմութիւն
Յամբութեան...:

Կեղծ իմ
Ու մահաբոյր
Գոյ մը որ
Հեղուկ կիրքիկ
Հիւսիս յիւ
Յնորքէն հոր...:

Մեղեքութեան
Նշոյ մանձան
Սնդիկէ
Ձուրերէն ի վար
Փռնած երկաւր
Կը հսկէ:

Եւ քուսային
Նեխաւնոյ հիւ
Ձուրերէն ալ,
Բուրեւ հոգոյս
Միւղիք մը՝ կոյս
Լոռութեան...:

Ե. ԳՕԼԱՆՃԵԱՆ

Ազգիացի ժամանակակից ընկերաբաններուն մէջ Սըր Ճոն Լիւպպօր այնքան ծանօթ գէտն է, որքան իր գիրքը՝ — The Use of Life. — անդ- լիական անհամար նոր հրատարակութեանց մէջ: 1902ի օգոստոսի 15-ին Նապոլիէն մէջ այս գիրքն այլ եւ այլ անշատ յօգուածներ ներ- կայացուցած եւ դնահատուած ըլլալով, այ- սորունէ կրնի ընդ կատարել քառասունհա- նոր շարք մը, որն որ հաւասարապէս շահե- կան եւ դատարարակիչ նիւթերու շուրջ կը դառնայ:

ՓՈՒԹԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԴԱՍԵՐ)

ԱՌԱՋԻՆ ՅՈՂՈՒԱՍ

Պէտք չէ բնաւ բան մը վատնել, բայց ամէն բանէ աւելի պէտք չէ ժամանակ վատնել: Այսօրը մէկ անգամ միայն կու- զայ եւ երբէք չվերագրուար: Ժամա- նակը պէտք է այնպէս մը գործածել ներ- կային մէջ, որ ապագային չկարենանք ինքզինքնին պարտաւել: Ասորեայ կեանքէ Զկայ աւելի տխուր մտածում մը քան «չա՛տ ու՛շ է» եւ «կրնար ըլլա՛լ»:

Անգլիացի հոշակաւոր ծովակալը՝ Նէյ- օրն ժամանակին բաժն է թէ իր կեանքին յաջողութիւնը կը վերագրէր միջոց քա- ռորդ ժամ մը առաջ իր գործին զուլըն դառնուելուն:

«Երիտասարդները, կ'ըսէր Լորտ Մէյ- օրն, մի միայն սա խօսքերը պէտք է ըսեն. քու ապագագ դուն պիտի չլինես, եւ քու ջանքերէդ կախում ունի անօթի կամ կուշտ միակը»:

Աշխատասիրութիւնը, բաց աստի, ոչ միայն էական տարր մըն է յաջողութեան համար, այլ եւ շատ առողջարար ազդե- ցութիւն մը ունի բարոյականի վրայ:

Բիպլի բառերով, ժամանակը եւ եր- կիրը պատրաստութիւններ են երկինքի եւ Յաւիտենականութեան մէջ մտնելու. ու ինչ կերպով որ մեր վայրկեանները անցնենք հոս, այնպէս ալ պիտի անցնին մեր դարերը յաւիտենականութեան մէջ:

Որ եւ է օգտակար գործ մը տեսնել, ուրիշները աւելի երջանիկ եւ լաւագոյն ընել, ահաւասիկ այն բարձրագոյն յաւակ- նութիւնը, որմէ կրնայ ներշնչուիլ մարդ- կային արարած մը:

Կրտսի թէ ժամանակաւ Բիէգրո՝ Մէ- օրի կանչելով Միքսէլ Անճէլօն կը յանձ- նարարէ ձիւնէ արձան մը շինել: Ատիկա ժամանակի անխմտ վատնում մըն էր: Բայց եթէ Միքսէլ Անճէլօյի ժամանակը քանակազին է բոլոր աշխարհի համար, մեր ժամանակն ալ նոյնքան թանկագին է մեզի համար. եւ ատով հանդերձ շատ անգամ ասեմ կը կորսնցնենք ձիւնէ ար- ձաններ կանգնելով, եւ աւելի գէշ բան մը, ցեխով կուռքեր կը շինենք:

Հոռոմայեցի Լուսիոս իմաստասէր եւ քա- ղաքագէտը՝ Սենեկա կ'ըսէր թէ «ամենքս

ալ ժամանակին կարծութեան վրայ կը գտնուածք: Բայց այսու հանդերձ մեր գիւցածէն՝ ուելի ժամանակ ունինք մեր գործերը կատարելու համար: Մեր կեանքը կը վտանակէ կամ բան մը չընելով, կամ աննպատակ գործ մը տեսնելով եւ կամ թէ ընելով այն բանը, զոր բնաւ պէտք չէր կատարել: Միշտ կը գտնուածք թէ մեր օրերը կարճ են, եւ կը գործենք այն- պէս մը որ կարծես անոնք անվերջանալի ըլլալին»:

Կեանքի մէջ յաջողելու եւ երջանիկ ըլ- լալու մեծագոյն պայմանը պարկեշտ եւ յարատեւ գործ մը կարենալ տեսնելն է: Կրկերոն կ'ըսէր թէ գործի մը յաջողու- թեան համար նախ եւ առաջ պէտք է յանդգնութիւն, երկրորդ՝ յանդգնութիւն. երրորդ՝ դարձեալ յանդգնութիւն: Իր ան- ձին յոգեբուն վրայ հաւատք ունենալն ալ օգտակար է անտարակոյս, եւ աւելի ճիշտ պիտի ըլլար թերեւս, ըսել թէ նախ յա- րատեւութիւն, երկրորդ՝ յարատեւութիւն եւ երրորդ՝ դարձեալ յարատեւութիւն պէտք է: Անշուշտ գործն ալ դուարձու- թեան պէս կեանքին նպատակը չէ. եր- կուքն ալ միեւնոյն նպատակին հասցնող միջոցներ են:

Գործունէութիւնը մտքին հանգարու- թեան եւ մարմնին առողջութեան համար հաւասարապէս անհրաժեշտ է: Չանձրոյ- թով եւ անգործունէութեամբ անցուած օր մը աւելի սպառիչ է քան թէ գործու- նէութեամբ անցուած շաբաթ մը: Չանձ- րութիւնը կը խանգարէ մարդ էակին ամրողջ գրութիւնը, իսկ գործունէութիւնը առողջ- լութեան եւ կարգ ու կանոնի մէջ կը պահէ: «Մտաւորական աշխատութեամբ կարելի է սրտի հանգարտութիւն ձեռք բերել»:

«Բառերը, կ'ըսէր Տոքթ. Ճոնսոն, երկրի գուտներն են, իսկ Գործերը՝ երկնքի ու- ղինքը»:

Երբ տաղանդաւոր մարդոց կեանքին պատմութիւնն ուսումնասիրենք, պիտի տեսնենք որ տաղանդը ուրիշ բան չէ այլ յարատեւ փութաշնորհութիւն մը՝ արգելք- ներու գէտ մտքառելու համար. բոլոր ան- հատականութիւնները կը խոստովանին որ հանճարը փութաշնորհութենէ եւ աշխա- տասիրութենէ հաղել թէ քիչ մը աւելի բան մըն է: Ծօրճ Լիլըդի պէս վիպագիր կին մը կը խնդայ վէպերը ներշնչուածով գրելու գողափարին վրայ: Ենթիւ Համալ- սարանին նախագահը՝ Տուայդ կ'ըսէր իր աշակերտներուն. «Հանճարը ջանքեր ը- նելու կարողութիւնն է»:

Մուրալը վերջապէս աշխատելէն դժ- ուար է, եւ միեւնոյն աստի՛ նուազ հա- սութաբեր: Բաց աստի, պէտք է որ ամէն մարդ իր ոտքերուն վրայ կանգնի: Ոտքի վրայ հողագործ մը աւելի բարձր է քան

ծուկի եկած վաճառական մը, կրտէ մը- րածքին:

Քօպէզ խօսելով իր նշանաւոր անգլի- քէն քերականութեան յայտնի վաւ, սաղէս պատմութիւն մը կ'ըսէ. «Քերականութեան սորվեցայ այն ատեն, երբ պարզ զինուոր մըն էի եւ օրը երեք զոյ՛. կ'անէի. պա- հան զինուորի խշտեօկիս ծայրը աշխա- տութեան նստարանն էր. մասաղա՛ գրա- դարան. գրկիս մէջ կը գնէի տախտակի կտոր մը, զոր կը գործածէի իւր գրասե- զան. իսկ կամ կանթեղ գնելու գրամ չունէի. ձեռները շատ քիչ անգամ կը պատահէր որ գիշերները կրակին լոյսէն ուրիշ լոյս ունենայի եւ յետոյ պէտք էր հինգ տաս բարա ճարճրկել միւսն, գրիչ եւ թուղթ գնելու համար. այդ հինգ բա- րանոցը, աւագ, մեծ գումար մըն էր ինծի համար...»:

Քօպէզ գրամ չունէր, բայց կորով եւ արիւթիւն չէին պակսեր իր քով: «Մար- գիկ» մեծ մասամբ, կրտէ Պէյքըն, կարծես ո՛չ իրենց հարստութեան եւ ո՛չ ալ իրենց ոյժին ճիշտ բմբուռ մնալուն. իրենց հարստութեան վրայ պէտք եղածէն աւելի յոյսեր կը գնէին, իսկ ուժին վրայ՝ պէտք եղածէն չա՛տ քիչ: Իր աշխատութեան վրայ վստահութիւն ունենալը եւ անձնու- րացութիւնը կը սորվեցնեն մարդուն իր տանը ջրամբարէն ջուր խմել, իր ունեցած քաղցրահամ հացէն ուտել եւ խնամքով ծախսել այն լաւ բաները որոնք իրենն են:

Բնութիւնը կրտէ Մարգուս. «Աշխատե՛ տմէն վայրկեան, վճարում ըլլաս թէ ոչ. միայն ջանա որ աշխատես, վտրձատրու- թիւնը անխուսափելի կերպով կուգայ ինքնին: Կատարած գործդ կուշտ ըլլայ թէ նուրբ, ցորեն, ցանես թէ բանաստեղծու- թիւն գրես, եթէ պարկեշտ գործ մըն է եւ քու հաճութեամբ կատարուած, վար- ձատրութիւն մը պիտի բերէ թէ՛ զգա- ցումներուդ եւ թէ մտքիդ: Հոգ չէ, եթէ մէկ քանի անգամ ընկրկիս, յաջողութեան ճամբուն վրայ ես արդէն: Լաւ կատար- ուած գործի մը վարձատրութիւնը զայն կատարած ըլլալն է»:

ՍԱՐ ԶՕՆ ԼԻԻՊՊՕԲ

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ Ի Ք

Էսկիշէհիլի մէջ վերջին անգամ պատա- հած ազէտայի հրդեհէն մեր ունեցած վը- նտաները արագօրէն եւ ամենայն կանո- նաւորութեամբ ստացած ըլլալնուս հա- մար, մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Պալլաքան ապահովագրական Ընկերութեան եւ Թուրքիոյ իր Տնօրէն Ար- շակ էֆ. Ունճեանի, ինչպէս նաեւ տեղ- ւոյս գործակալ Ռուբէն էֆ. Տէմիրեանի:

Ստորագրութիւնք. — Աւետիս Տուրկութեան, Ռուբէն Տէմիրեան, Թուրքիոյ Էմբլոգը, Տնօրէն Կիւլիւ, Գոթի Սարի, Ճըճըբեան եղբարք: Էսկիշէհիլ, 21 Յուլ. 1903

Արտօնատէր Ա. ՍԱԳԱՆԻՆ

Տպագրութիւն Սագան

Հարիւր ըն 20 կանխիկ, միասնաբեր հա-
մար 100 ըն 5 մասնաբաժար : Կանխիկ գն-
դին համար հարիւր ըն 5 ղեղ : Դարձած
ուած դո՛հարեղները եթէ միասնաբեր չեն
100 ըն 10 ղեղ : Գ եռ կ'ստանան իւր իւր
պատիկը ղեղներէն : 100 ըն 15 ղեղ : Գ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՄԵՆԵԱԿ
 ՕՆՆԻԿ ՎՍՐԺԱՊԵՏԵԱՆ
 Ի Բ Ա Ն Ա Գ Է Տ Փ Ա Ս Տ Ա Յ Ա Ն
 Կալաբաւ, Կապալի խոն բիւ 9
 Կը կատարուն իրաւագիտական ամէն
 խնդրոց մասին խորհրդակցութիւններ
 Դադանապահութիւնը պատշաճ խնդիր
 Պատրաստութիւն ամէն տեսակ
 պայմանագրութեանց
 Եւ
 Պաշտօնական գրութեանց
 Գաւառներէ, եղած գիտականութեւ պրաք
 թղթակցութեան մաս կը կատարուն
 խորհրդակցութիւններ եւ կը
 ստա) ձնուն զատաւարութիւններ,